REMBRANDT.

BIJDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN ZIJN LAATSTE LEVENSJAREN.

Naar de gegevens, door wijlen Mr. A. D. DE VRIES Az. verzameld,

BEWERKT DOOR

MR. N. DE ROEVER.

OVER REMBRANDT'S laatste levensjaren is ons even weinig bekend als over zijne levensomstandigheden, zijn gezin en de vrienden zijns ouderdoms. In den eersten jaargang van dit tijdschrift leerden we de personen kennen, die het huis op de Rozengracht met den meester bewoonden, en zagen we de nederige figuur van HENDRICKIE JAEGBERS de plaats innemen, die SASKIA in zooveel voorspoediger tijden op de St. Anthonis-breestraat had vervuld. Wij erkenden REMBRANDT'S vaderlijke zorgen voor het kind, dat HENDRICKIE hem geschonken had, in het optreden van den apothecar ABRAHAM FRANSZEN, zijn vriend, als haren voogd, en we meenden te mogen aannemen, dat REMBRANDT niet geheel onbemiddeld ten grave daalde. Van zijn leerlingen en zijn vrienden uit dit tijdperk van zijn leven kwamen we echter weinig te weten; evenmin vernamen we of de droeve ondervinding van een bankroet met den nasleep van vendutiën den kunstlievenden en koopgragen meester tot een harde les had gestrekt en of hij van een onbezorgd over het geld beschikkenden Muzen-zoon, een eerzaam en spaarzaam huisvader geworden was.

Dat we ons niet bedriegen, wanneer we ons REMBRANDT als denzelfden onbezorgden wereldburger blijven voorstellen, dien we uit een vroeger tijdperk van zijn leven kennen, bewijzen de volgende stukken. Steeds in geldverlegenheid verkeerende, scheen het boven zijn

krachten te zijn, om de schuld af te doen, die TITUS wegens zijn moederlijk erfdeel van hem te vorderen had, en waarvoor deze weinige jaren vóór REMBRANDT'S dood nog als bevoorrecht schuldeischer optreedt. Het pleit én voor TITUS én voor zijn vader beide, dat de onderlinge verhouding niet onder die finantiële kwestieën geleden heeft. Ook thans zullen we TITUS zien als helpende en zich borgstellende voor onzen meester, en als we weinige dagen na des schilders dood, terwijl zijn stoffelijk overschot nog niet aan de aarde is toevertrouwd, de verwanten reeds met den notaris het sterfhuis zien binnentreden, om den staat des boedels op te maken, dan zullen we bedenken, dat TITUS zijn vader in het graf was voorgegaan en zijn weduwe MAGDALENA VAN LOO uit een familie kwam, waar onder 't gehaspel over geldzaken de ouderlijke uiterste wilsbeschikkingen werden op zijde geschoven. Ook TITUS schijnt een van die naturen te zijn geweest, die gemakkelijk over geldzaken heenstappen en het niet anders dan billijken kon in zijn vader, dat hij in stede van zijn schuldeischers af te lossen zich wederom kamers vol kunstschaten aanschafte.

REMBRANDT was nu eenmaal geen financier, en dat zal hem in zijn rijke dagen menigmaal duur te staan zijn gekomen. Wellicht geeft de eerstvolgende acte hiervan een voorbeeld. Had REMBRANDT zich hier een schuldbekentenis in betaling laten geven op een man van aanzien, doch die moeilijkheden maakte, om de betaling te laten volgen en moest onze meester daarom den wissel protesteeren laten? Gelukkig kwam hij er dan nog zonder schade af.

Op huyden den 1 Mey 1654 hebben(de) my gevonden ten huyze van DIRCK VAN CATTENBORCH ¹⁾ en mits des zelfs absentie aen WILLEM CORNS. TOLL uitten naeme en van wegen d' E. REMBRANT VAN RHYN geins^t. en voorgelesen 't geene volcht,

Alsoo d' E. REMBRANT VAN RHYN door NICOLAES DUYSENDAELDEERS ²⁾ ter handen is gestelt seeckere wisselb(rief) ter somma van f 1005 capitaal en f 40 over verloop bij U, DIRCK VAN CATTENBORCH, ten behoeve van voorn. DUYSENDAELDER getrocken op uwen broeder OTTHO VAN CATTENBORCH, in dato den (oninevuld) en ingevolge van ulieden beyder mondelingh verdrach moeste bet(aelt) worden op dato deser. Derhalve zoo doet de voorn. VAN RHYN, als houder van voorn. Wisselb(rief) (alsoo den vervaldach jegenwoordig om is, en de voorn. uwen broeder ter stede niet en is nochte ordre tot de bet(aling) gesteld heeft) U als trecher van selfde mits desen door mij Not^e. afvorderen parate betaling van voorn. f 1045, protesteren(de) anders hy Inst. van meenige te zijn aen selfde te sullen corten soodanige pretentie van omtrent f 800. — als ghij geins^e t' zynen laste te sprecken

¹⁾ DIRCK VAN CATTENBURCH was een geboren Tielenaar, zoon van DIRCK VAN C. en van MARIA VAN LENT OTTO'S dr. en kocht op den 29 Maart 1641 het poortterrecht van Amsterdam. Hij was wijnkooper en woonde op den O. Z. Voorburgwal (Fluweelen burgwal) naast PIETER SIX. Zijne vrouw was MARIA RAEY, met wie hij den 2 September 1642 gehuwd was. Zij was eene dochter van MARTEN RAEY, en hare grootmoeder was ELISABETH JACOBS BAS, de weduwe van den admiraal ZWARTENHONDT, wier schoon door REMBRANDT geschilderd conterfeytsel thans een sieraad van 't Rijks-Museum is. Hare grootmoeder was bij haar huwelijk tegenwoordig. Zij had een zuster, MARIA RAEY de jonge de vrouw van ROELOF MOLENAAR. DIRCK VAN CATTENBURCH hertrouwde in Juni 1646 MARGARETA VAN BEECK, OTTO VAN CATTENBURCH, die hier zijn broeder wordt genoemd, was Raad-ordinaris van den graaf van Brederode van Vianen en bekleedde bovendien het ambt van Thesaurier, Secretaris en Burgemeester dier stad.

Beide behoorden tot het aanzienlijke Neder-Betuwsche geslacht, waarvan de genealogie in het jongste prachtwerk van den Heer A. A. VORSTERMAN VAN OYEN gegeven wordt. Uit talrijke thans ter mijner beschikking staande bescheiden betreffende dit geslacht blijkt mij, dat deze genealogie op verschillende plaatsen kan worden verbeterd en aangevuld. (N. d. R.)

²⁾ NICOLAES DUYSENDAELDEERS was advocaat en wellicht omstreeks 1620 geboren. Bij den ondertrouw van WILLEM D., zijn broeder, op 6 Januari 1646, kwam hij mede voor Commissarissen. Hij maakte op 2 Mei 1657 met DIRK VAN CATTENBURCH voor den Not. VAN TOLL een contract, dat deze voor hem allerhande wijnen zou koopen en verkoopen.

hebt met intentie, o(mm)e en de resteren(de) penn(ingen) aen U te verhaelen daer en sulcx hij sal geraden vinden.

T' Welck by de voorn. WILLEM CORN^s. TOLL gehoord zijnde, gaff tot antwoord, Ick sal 't hem aendien en als hy t' huys comt; Gedaen ter p(resen)tie van Hendr. Thysz. en Gerrit Lucas Clercquen get(uigen).

Waernaer op den 2^{en} may desselfden Jaers 1654 ten comptoire mijns Not^s. gecompereert is d' voorn. DIRCK VAN CATTENBORCH, verclarende te consentceeren, dat d' voorn(oemde) REMBRANT VAN RYN de voorn. f 800. - aen voorn. Wisselb(rief) corte, Ende dat hy aen voorn. NICOLAES DUYSSENT-DAELDERS totte geheele voldoeningh van zelfde hadde op dato gegeven een assignat(ie) van f 245 tot casse van Hercules Sanderts, Gedaen ter pr(esen)tie als boven 1).

Testor.

P. van Toll

1654
NP.

(w. g.) H. TYSEN.

G. LUCASSEN.

Aanstands nadat REMBRANDT's boedel aan de Desolate Boedelkamer vervallen was moest hij zijn vrienden aanspreken, om in 't bezit te komen van gereed geld. Wie echter geld leent aan iemand, die in staat van insolventie verkeert en wiens goed publiek zal worden verkocht, moet buitengewone middelen beramen, om zijn leening niet tot schenking te zien ontaarden. Tot zulke middelen nam Mr. DANIEL FRANSZEN, Chirurgyn, zijn toevlucht, toen hij in 1656 onzen meester met een „merquelycke somma van penningen” was bijgesprongen. De volgende acte toont ons dit aan.

Op huyden den 26^{en} September 1656 compareerden voor my Henricus C. Torquinius openbaer Notar. etc. en de getuygen onder genoemt, de E. REMBRANT VAN RYN, mij Notario bekend, dewelcke bekende een merquelycke somma van penningen schuldich te wezen aan M^r. DANIEL FRANSSEN, Chirurgyn hier ter stede, volgens schepenen-kennisse daer van zynde, en gemerkt hy comparant zyne goederen en consten laet vercopen, soo belooft hy door en bij dezen, dat by aldien uyt het rendement van de vercochte en noch te vercopene goederen en consten, de voorn. M^r. DANIEL FRANSSEN ten volle niet en conde werden betaelt, dat hy comparant in soodanige geval het surplus ofte soo veel als naer gedaen vercopinge sal werden bevonden noch te resteeren, hetselve te sullen suppleren met het maecken van eenige schilderijen, die den voorn. Mr. DANIEL FRANSSEN tot taxatie van twee goede mannen haer des verstaende sal hebben aen te nemen [en zyn by desen tot taxateurs expresselyck geadmitteert LODEWYCK VAN LUDICK 4) en ABRAM FRANSSEN 5)] op welke conditiën zij

3) Protocol van den Notaris P. VAN TOLL p. 21 H. 3 bl. 77.

4) L. VAN LUDICK komt als schilder voor in den Cat. Hoet. „Een landschap door L. V. LUDIK, niet minder als van Both.” Verkocht in de Auctie van JAN SMEES, kunstschilder 6 April 1729 te Amst. voor 33 gl. „Een bergagtig Landschap, door L. VAN LUDICK of J. BOTH, hoog 43 breed 54 duim. Op deszelfs voorgrond is dit gestoffeerd met een Man te Paard, dryvende een Koppel Ossen door 't Water, een Waterval op de tweede grond en voorts in 't verschiët hoog Gebergte, alles zeer Zonachtig en fraai op doek geschildert.” Verkocht Auctie A. SYDERVELT, Amst, 23 April 1766, voor 28 gl.

De Heer ABR. BREDIUS deelde mij mede, dat er in de Münchener Pinacothek, blijkens den catalogus (1884), onder No. 591 een italiaansch landschap berust, tot dusver wellicht ten onrechte aan HERMAN VAN SWANEVELDT toegeschreven, dat „unterhalb auf einem Felsstück” de handteekening van L. V. LUDICK. f. draagt, eene handteekening, die vrij wel overeenkomt met het fac-simile, dat wij hier achter geven. Er schijnen van dezen meester weinig werken gespaard te zijn.

In latere acten zullen we hem als koopman genoemd vinden. Den 1 Juli 1659 lieten hij en zijne vrouw CORNELIA BOSMAN een zoon met den naam van Lodewijk doopen. Nadere bijzonderheden zijn niet van hem bekend, evenmin als het jaar van zijn dood; alleen weten we, dat hij overleden was 20 Sept. 1704, toen „een jonghman JACOB VAN LUDICK „soon van wijlen LODEWIJCK VAN LUDICK (komende) uyt het huys van zyn behoutbroeder CHRISTOFFEL ROTHE op de „niewesys voorburghwal (compt in 't graf van HENDRICK VAN ESSEN)” in de Nieuwe Zijds Kapel begraven werd.

In 1663 vind ik een LODEWIJK VAN LUDIK de oude genoemd. Hij kan de vader van onzen LODEWIJK zijn geweest.

5) Over ABRAHAM FRANSZEN zie men Oud-Holland I, bl. 252. Ik kan daar nog het volgende aan toevoegen. Hij wordt in 1642 als echtgenoot genoemd van MARRETJE JANS, in 1646 van GEERTJE HERMANS. In beide jaren liet hij een kind doopen.

comparanten met malcanderen zyn verdraegen en overeengekomen, onder verbant van eer en vromich(eyt). Aldus gedaen te goeder trouwen, in presentie van Samuel Stulingh en Antony Paneel de Jonge als get. hiertoe versocht ⁶⁾.

(w. g.) REMBRANDT VAN RHYN.
ANTHONY PANEEL DE JONGE.
S. STULINGH.

Uit eene acte, ten zelfden dage verleden, leeren we het bedrag kennen, dat REMBRANDT opgenomen had en zien we den schuldeischer den bekenden vriend van den schuldenaar machtigen, om de geleende penningen in te vorderen. Uit deze handeling blijkt duidelijk, dat het er Mr. DANIEL niet om te doen was, het den kunstenaar lastig te maken.

Op huyden 27 September 1656 compareerden voor my HENRICUS C. TORQUINIUS, openb. nota(ri)s etc., den E. DANIEL FRANSEN, Chirurgijn alhier ter stede, dewelcke verclaerde geconstitueert en machtich gemaect te hebben, sulcx hy doet by desen, den eersamen ABRAHAM FRANSEN, des comparants broeder, special. omme uyt syn constituants naeme te innen, vorderen en ontfangen, 't sy by solventie ofte insolventie van REMBRANT VAN RIJN, schilder, de somme van drie duysent een hondert en vyftich guldens, hem constituant van de selve REMBRANT VAN RHYN competerende volgens schepenkennisse in dato den 30 May 1656, Quitantie van den ontvangen te passeeren, des noot synde rechtsvorderingh daerover te plegen en general. in desen alles te verhandelen, wes den constituant zelfs present sijnde soude connen ofte vermogen te doen. Met macht omme te mogen substitueeren. Belovende voor goet vast en van waerde te houden en doen houden alle 't geene hierin by den geconstitueerden ofte desselfs gesubstitueerdens gedaan en verricht sal worden, onder verbant als naer rechten. Aldus gedaen ter goeder trouwen binnen Amsterdam voorsz. ter presentie van Samuel Stulingh en Anthony Paneel de Jonge.⁷⁾

(w. g.) DANIEL FRANSEN.
S. STULINGH.
ANTHONIJ PANEEL DE JONGE.

Een ander vriend, die een beschermer was gebleven, ook na de ongelukken van 1656, de pas in de regeerings-colleges opgenomen commissaris JAN SIX, werd blijkbaar evenzeer door REMBRANDT om een voorschot aangesproken. SIX had hem 1000 gl. ter hand gesteld, waarschijnlijk op voorwaarde, dat deze som binnen een vastgestelden tijd zou worden teruggegeven. Toen REMBRANDT in gebreke bleef zelfs om de renten te betalen, nam de rijke koopman GERBRANDT ORNIA de schuldvordering, waarschijnlijk op dezelfde voorwaarde over; doch had daarbij, geleerd door de ondervinding, die SIX had opgedaan, een borg verlangd. LODEWIJK VAN LUDICK, dien we zoo even noemden, had zich laten vinden en was, toen REMBRANDT wederom niet op den bepaalden tijd betaald had, door ORNIA om betaling aangesproken. Hij had inderdaad de hoofdsom en 200 gl. aan achterstallige rente moeten betalen en was volkomen in zijn recht, toen hij van REMBRANDT een schuld-

⁶⁾ Protocol van den Notaris H. C. TORQUINIUS. Kast. A No. 10.

⁷⁾ Protocol Not. TORQUINIUS, Kast A pak 12.

bekentenis vorderde, en daarbij een overeenkomst met hem aanging, waardoor hij de kwijting dier schuld REMBRANDT zoo gemakkelijk mogelijk maakte.

REMBRANDT passeerde nu de volgende acte.

. . . . Maart 1659.

Compareerde S. REMBRANT VAN RHIJN, konstschilder hier ter stede, my Notaris wel bekendt, ende bekende deugdelijk schuldich te wesen aen S^r. LODEWIJCK VAN LUDICK, coopman hier ter stede, de som. van Twaelffhondert gulden, over en ter saecke van soodanige somme van penninghen, die de voorn. S^r. VAN LUDICK voor hem comparant heeft betaelt aen S^r. GERBRANDT ORNIA ⁸⁾ als 't recht hebbende van d'H^r. JAN SIX, ten behoeve van de welke hij comparant hadde verleeden een Obligatie van duysent guldens, daervoor die voorn. S^r. VAN LUDICK sich hadde borge gestelt, en by gebreecke van hem comparant de voorn. twaelffhondert guldens voor Capitael en interesse hadde moeten voldoen en betaelen volgens de actionem-cessiam ende 't bescheyt, dat de voorn S^r. VAN LUDICK van den voorn. S^r. ORNIA heeft. Welke somme van f 1200 — hy comparent by desen beloofde aen den voorn. S^r. VAN LUDICK ofte thoonder deses te voldoen en betalen van dato deser binnen den tijd van drye jaren, yder jaer de som van vierhondert guldens, ende dat aan Schilderijen, die hy comparant selfs sal schilderen en den voorn. S^r. VAN LUDICK aengeven tot taxatie van neutrale personen, hen dies verstaende, bij yder een te kiezen, alles prompt en precys, sonder eenigh dilay, uytvlucht ofte rechtsvorderinge. Gelyck hy comparant oock beloofde aan den voorn. S^r. VAN LUDICK te sullen afschilderen en leveren een stukje schilderije uytbeeldende de HISTORIE VAN JONATHAN EN DAVIDT, dat hij alreede onderhanden heeft, en dat naerby het eerste jaer naer dato Alles onder verbandt enz ⁹⁾.

(w. g.) REMBRANDT VAN RHIJN.

Wij komen zoo aanstonds op deze geldkwestie terug.

Het is merkwaardig, dat de verhouding tusschen SIX en REMBRANDT sedert dien tijd blijkbaar geheel veranderd was.

Onder REMBRANDT'S vrienden van dien tijd ontmoeten we, behalve de afslagers HARINGH, — die niet, gelijk men nu eenmaal gewoon is te gelooven, menschen van zulken geringen stand waren, maar onder hunne grootvaders en overgrootvaders vrij wat meer burgemeesters van Amsterdam telden dan menig burgemeester, die in hun tijd op 't kussen zat — nog den dichter JEREMIAS DE DECKER, van wien REMBRANDT, niet, zooals men tot dusverre meende, in zijn sterfjaar 1664, maar in of vóór 1660 het portret maakte. Een in 1660 uitgegeven dichtbundel „de Hollandsche Parnas” levert ons daarvoor het bewijs ¹⁰⁾. Hooren wij hoe H. F. WATERLOOS aldaar onzen kunstenaar aanspreekt:

⁸⁾ De hier genoemde Heer GERBRAND ORNIA was een zoon van GOOSSEN en GEERTRUIDA HOUTLOOCK. Hij was als weduwnaar, eerst van MARIA BICKER VAN SWIETEN, daarna van EMMERENTIA DEYMAN (eene zuster van den Hoog-leeraar?) op den 10 Mei 1654 hertrouwd met EMMERENTIA VAN SEL, vrouwe van Vryenes, Sluypwyk en Ravensbergen. Na haren dood verbond hij zich in den echt met BREGITTA VAN DER HEM.

Hij overleed 1692. (Genealogie FRANCKEN ten gemeente-archieve bewaard).

⁹⁾ Prot. Not. N. LISTINGH. De bovenkant van de bladzijde is afgebrand, zoodat de juiste datum niet blijkt. Zij volgt echter op een acte van 19 Maart 1659 en is vermoedelijk van denzelfden dag.

De Heer ABR. BREDIUS had de goedheid mij deze acte mede te deelen.

(N. d. R.)

¹⁰⁾ Aldaar blz, 406,

Aan den wytberoemden schilder
 REMBRANDT VAN RYN
 Toen zyn Ed. den diepzinnighen Poët
 JEREMIAS DE DEKKER
 schilderde.

Ay REMBRANDT, zo ghy ons DE DEKKER af wilt teek'nen
 Zo wilt eer ghy begint te schilderen, vry reek'nen
 Dat ghy een paerel der Poëten maalen zult,
 Die met zijn harssenbeelt heel Holland heeft vervult.
 En so ghy door 't pinseel zyn pen zoekt t' overtreffen,
 Zo moest ghy uwen geest al vry wat hooger heffen
 Alsof ghy slechte slaghe van menschen maalen zoudt,
 Ghy moest niet denken op een hand vol ydel gout
 Maar dopen uw pinseel in held're hemelglansen;
 Dan zouwt gy 't aanzicht, dat van so veel lauwerkransen
 En eikenblaaderen als overschaadwt wort,
 Om stryt vereewighen en ik zouw aangeport
 Door uw grootmeesterschap, met alle puik Poëten,
 Niet zoeken als uw loff ten breedsten uit te meeten.
 Zo leeft myn dichtkunst, in uw schoone schildery
 En uwe tekenkunst door myne poëzy.

H. F. WATERLOOS.¹¹⁾

Eenige jaren waren verlopen en REMBRANDT had VAN LUDICK telcургesteld. Wat daarvan de reden is geweest, is op 't oogenblik nog niet met zekerheid te zeggen. Wellicht was het aan een zekere slordigheid in geldzaken te wijten, misschien ook, — en dit schijnt mij waarschijnlijker — stond REMBRANDT, een gretig kooper, gelijk wij weten, van allerlei kunstschaten, voortdurend in rekening bij VAN LUDICK, die blijkbaar handel in schilderijen dreef, en kocht hij de werken van andere meesters in, om de daarvoor bedongen koopsom met zijn eigen werken te voldoen, zoodat hij feitelijk, wat zijn werken betreft, min of meer aan den leidband van dezen en wellicht van nog andere kunstkoopers liep. Om aan zijne manie naar 't bezitten en verzamelen van wat zijn oog streelde te voldoen, moest hij zich een voortdurend gebrek aan contante penningen getroosten. Hoe dit zij, VAN LUDICK begeerde in 1662 een nieuwe regeling van de oude geldzaak, en zoo gemakkelijk als hij 't vroeger had gemaakt, zoo veel te harder schijnen ons thans de voorwaarden, die hij stelde, en waaraan REMBRANDT genoodzaakt was zich te onderwerpen.

Deze overeenkomst is zeer merkwaardig. Ongelukkiger wijze kunnen we de acte, die aan de aandacht van DE VRIES ontsnapt was, niet in haar geheel geven, daar bij den brand het protocol, waarvan zij een deel uitmaakt, aan de rugzijde ongeveer 2½ centimeter

¹¹⁾ Ook H. F. WATERLOOS mag onder REMBRANDTS vrienden, althans begunstigers worden genoemd. Hij schilderde voor WATERLOOS „de verreezen Christus en Maria Magdalena” gelijk blijkt uit de Holl. Parnas bl. 405. VOSMAER haalt het daar opgenomen gedicht uit de Rijn-oefeningen van JEREMIAS DE DEKKER aan, alwaar de besteller van dit stuk niet genoemd wordt.

heeft verloren, zoodat de verso-bladzijden meer hebben geleden dan de recto's, van welke de margo alleen wegbrandde. Ik waagde het het ontbrekende aan te vullen, de bijvoegingen cursief drukkende. Een tweede minute, toevalligerwijze in 't protocol bewaard, evenzeer gehavend als de eerste, stelde mij echter in staat enkele woorden in te vullen.

(blz. 1.)

Huyden den XXXIX^(sic) Augustus

XVIe tweentsestigh compareerden voor mij NICOLAES LISTINGH, openb. Notaris tot Amsterdam bij den Ed. Hove van Hollandt geadmitteert ende de getuygen nagenoemt, LODEWYCK VAN LUDICK, ter eenre ende REMBRANDT VAN RHYN, konstschilder, ter andere syde, verklarende met malkanderen geaccordeert te syn ende te accorderen by desen

Voor eerst, dat soodaenige verkoop ende koop van drye schilderyen respective van LASTMAN ende PYNAS, als tusschen hen den 29 Januarij 1660 gesloten is sal afgedaen ende te niet te syn, sulcx dat de voorn. LUDICK, die noch voor VAN RHYN onder hem behouden hebbende, nu daer mede sal mogen doen syn welgevallen alleenlyck, dat VAN RHYN VAN LUDICK, voort quiteren vant selve ende d'ophoudinge daar door gehad, een schilderye sal maken *ter discretie* van de schilder. Ten anderen dat sylieden oock vereffent ende geliquideert syn, over de leveringe ende voldoeninge van de twee schilderyen 't eene DE KARSNACHT ¹²⁾ ende 't ander DE BESNYDENIS, door VAN RHYN aen VAN LUDICK verkocht voor fl. 600.— ende gerescontreert met printen ende plaetiens, respective aen VAN RHYN selfs geleverd ende door hem in de venditie van VAN LUDICK daer opgemeynt.

Behoudelyck dat VAN RHYN daer af noch moet hebben hondert achtien gulden, die minder dan de voorn. fl. 600.— door hem syn genoten, des dat VAN RYN gehouden sal wesen de besnyder in 't voorn. bortie te verschilderen ende verbeteren soo 't behoort.

Ende ten derden, dat de voorn. *VAN Rhyn schuldig* zal wesen aen VAN LUDICK te voldoen de *f 1200.—* guldens, die hy aen hem over beschadigtheyt van borghtochte ende actio cessa wegens GERBRANDT ORNIA schuldigh is, doch daerop eerst afslaende de voorsz. fl. 118.— ende sulck de reste *ten bedrage van f 1082* dat die betaelt sal werden als volgt:

Te weten, dat VAN LUDICK sal genieten *een vierde* part van alle 't gene de voorn. *VAN Ryn sal comen* te profiteeren over 't stuck schilderye op 't Stadhuys

(In margine staat: *geregistreerd in 't Be regre van de transporten der Stadt Amsterdam Jo. 2*)

blz. 2).

12) Waarschijnlijk is de *Kersnacht* het schilderij, dat thans „Aanbidding der Koningen” gedoopt, in 't Buckingham Palace en de *Besnydenis* het paneel, dat in de verzameling van EARL SPENCER zich bevindt. Het laatste moet het jaartal 1661 dragen.

gelevert, ende dat voor sooveel als hy VAN RHYN daer van te pretendeeren heeft, als hier *verder* noch off profiteren mach by *verschildering*, ofte anders *beneficeren*, hoe 't mach vallen; *ende dat* weyders de voorn. VAN LUDICK sal *ontfangen* ende trekken de helfte van al 't *gene hy van* RHYN met *schilderen* comt te verdienen *ende* veroveren 't sedert pro Januari 1663 *toecomende*, ende dat totte volle betaeling van de *voorgemel.* te fl. 1082.— toe, die hy hem bekende *daeren-*boven deugdelyck schuldigh te wesen, *ende verbindende* daer voor respective hetselve vierde *part van* 't genot wegens 't stuck op 't *stadthuys* ende wat daer uyt komt, mitsgaders de *helfte* van 't *gene hy na primo January met schilderen* verdient, *expresselyck* transporteert *ende* cedeert, sonder dat hy comparant daeraen voor sóóveel recht, actie of pretensie *behoud.* onder eenigh pretext

(blz. 3).

Waermede dan te niette sullen wesen *ende* geannulleert blyven alle de geschriften *ende* accoorden *ende* pretensien, die tusschen *hen* lieden tot dato toe open en oneffen syn *ge-*weest, alleenlyck dat VAN RYN *sal* hebben syn belofte te quytten, soo verre hij *gehouden* mach syn wegens een conterfeytsel aan van LUDICK in seckere occasie toegezeyt *ende aange-*nomen te maecken.

Waer op de voorse partyen verclaerden met malkanderen finalyck geaccordeert *ende* verdragen te syn. Beloovende ten *wedersyde* dat selve te houden *ende* byzonderlyck de voorsz. VAN RHYN, dat hij ter goeder trouwe wegens syn voortsz stuck *ende* noch te maeckene schilderijen sal handelen, om het vierde part *ende* de helfte respectieve daer *van* aan de voorsz. VAN LUDICK te laeten gauderen sonder yets daar van te rugge te houden of *te* verbergen in eeniger manieren. Ende dat weyders bij overleyden van de voorsz. VAN RHYN voor en aleer VAN LUDICK is betaelt, deselve syn *verder* achterwesen zal connen *ende* mogen consequeren uitte schilderyen en provenuen van dien, de voorsz. VAN RHYN te dier tijdt bevonden sullen werden aantegaen ofte te competeren, die hy in dat cas, nu voor als dan, daer voor speciaelyck transporteert *ende* op draegt mids desen

Renuntieërende partyen welbedachtelyck van herreeckeninge, erreur, relief *ende* andere *benefitien*, exceptien *ende* gracen van rechte, die d'een of d'ander in contraventie deses te bate soude mogen comen *ende* speciaelyck vanden,

regel in rechte dicterende dat generale renunciatie niet en valideert, ten sy speciale voorgae.
 (blz. 4.) Alles onder verbandt van hunne *comparanten* goederen, roerende ende onroerende, *tegenwoordige ende* toecomende, deselve ende den ke.....
 submitterende ten bedwange van rechten ende rechteren ter goeder *trouwe*.
 Ende versochte hier van gemaect *ende ge-*levert te werden acte. Dat aldus *doen-*de binnen deser voorn. stadt Amsterdam, ter presentie van Nicolaas Brouwer ende *Andries* Walraven, als getuygen, ende hebben *deselve met de compa-*ranten de minute onderteckent.¹³⁾

(w. g.)

REMBRANDT VAN RHYN.
 N. BROUWER.
 A. WALRAVEN.
 N. LISTINGH.

Not.

In ongeveer twee jaren schijnt REMBRANDT niets aan VAN LUDICK te hebben afgelost. Of hij niet bij machte was, of gegronde reden had weigerachtig te blijven, om de schuld te voldoen, weten we niet; zeker is het, dat VAN LUDICK REMBRANDT in rechten aansprak en vonnis verkreeg ten nadeele des meesters. Dit vonnis moet gewezen zijn vóór 1665¹⁴⁾. Gaarne had ik het in het schepen-archief opgeslagen, maar de boeken van dien tijd zijn niet meer aanwezig.

Merkwaardig is deze acte ook in een ander opzicht.

Ze leert ons den prijs kennen, dien REMBRANDT voor twee zijner meesterstukken ontving. De *kersnacht* en de *besnijdenis* zijn beide bewaard gebleven. Het laatste bevindt zich in de verzameling van EARL SPENCER en moet het jaartal 1661 dragen. 't Is niet onbelangrijk na te gaan of de figuur des besnijders inderdaad sporen draagt van overschildering. De *kersnacht* kan het stuk zijn, dat prijkt in 't Buckingham Palace¹⁵⁾ en thans bekend is onder den naam van „*de aanbidding der koningen*” dagteekenende van 1657.

Wat het stuk betreft, geleverd op 't stadhuis, waarvan in deze acte mede wordt gewaagd, aanvankelijk dacht ik, dat hiermede geen ander dan de „*staalmeesters*” kon

¹³⁾ Protocol van den Notaris N. LISTINGH kast M.M. pak 161.

¹⁴⁾ Zie de hierachter opgenomen acte van 4 Juni 1664 voor den notaris MEERHOUT verleden.

¹⁵⁾ De talentvolle schrijver van de *Studien zur Geschichte der Holl. Malerei* (W. BODE) noemt beide werken in één adem, blz. 525. Dat de „*aanbidding*” van 1657 is, zien we aldaar, blz. 584.

bedoeld zijn, Maar tegen deze meening rezen drie bedenkingen: ten eerste draagt de „staalmeesters” het jaartal 1661; ten tweede had dit schilderij op het stadhuis niets te maken. Immers sedert de oprichting van het Staalhof (1626) hadden de staalmeesters of waardyns van de lakenen hun „eygen huys en vergaderplaats op de Verwersgracht uytkoomend”¹⁶⁾, gelijk ons een tijdgenoot J. COMMELIN meldt. REMBRANDT schilderde in 1661 de toenmalige staalmeesters zeker niet voor rekening van de stadskas, maar voor rekening der uitgeschilderde heeren zelven, gelijk bij al de schutters-gilden en andere corporatiën gebruikelijk was, en heeft ongetwijfeld, toen het meesterstuk zijn atelier verliet, het gevoerd naar de vergaderplaats van zijn betaalsheeren; en ten derde blijkt uit de acte, dat de som, die het stuk „op ’t stadhuis” zou opbrengen, volstrekt nog niet bepaald was, hetgeen men moeielijk kan aannemen, dat het geval was met de „staalmeesters”.

Ik houd het er daarom voor, dat REMBRANDT, die er niet onkundig van kan gebleven zijn, dat verschillende zalen in ’t nieuwe stadhuis nog met beschilderde wandbekleedingen zouden kunnen worden versierd, daarover met burgemeesteren in onderhandeling is geweest, en bereids schetsen aan hun oordeel had onderworpen. Wij weten, dat er echter niets van is gekomen, hetzij ten gevolge van zuinigheidsmaatregelen, hetzij — eene gissing is geoorloofd — omdat wij juist in dit jaar een der burgemeesterszetels zien ingenomen door denzelfden Dr. CORNELIS WITSEN, die eenige jaren te voren in REMBRANDT’S finantieele moeielijkheden een rol speelde.

Weinige maanden na de overeenkomst met VAN LUDICK had REMBRANDT een nieuwen geldschieder gevonden in den rijken koopman HERMAN BECKER. Den 7 December 1662 en den 28 Maart 1663 nam hij successivelijk 537 en 450 gulden op, de eerste som tegen 5 pCt. de tweede renteloos, doch onder zekere voorwaarden, welke ons onbekend zijn gebleven, maar waarover in ’t begin van ’t jaar 1664, toen REMBRANDT zijn schuld wenschte af te lossen, verschil van gevoelen ontstond, met dit gevolg, dat BECKER de door hem ter leen verstrekte penningen niet verkoos aan te nemen. Dat BECKER de schuldvorderingen gebruikte als een middel, om REMBRANDT voor zich aan ’t werk te houden, spreekt m. i. duidelijk uit de laatste woorden van de eerstvolgende acte, zoo mede, dat REMBRANDT niet genegen was aan die eischen te voldoen.

Uit de acten blijkt wederom, dat ook deze geldschieder het zekere voor het onzekere nam en zich een pand liet geven in schilderijen en prenten. REMBRANDT was dus weder in ’t bezit van een aantal kunstwerken.

Op huyden den 29 Augusti a° 1665 compareerde voor my JOHANNES HELLERUS, notaris pub. by den hove van Hollant geadmitteert en te Amsterdam resideerende, S^r. ABRAHAM FRANSEN, wonende hier ter stede, out 50 jaren, en heeft ten versoecke van S^r. REMBRANT VAN RYN, schilder, wonende op de Roosegracht¹⁷⁾, geattesteert en getuygt hoe waer is, dat omtrent ander half jaer geleden, sonder de precysen tyt onthouden te hebben, hy deposant door ordre van den req^d. gegaen is ter woonstede

¹⁶⁾ T. VAN DOMSELAER, Besch. v. Amst. IV. bl. 274.

¹⁷⁾ Hier had eerst Lauriergracht gestaan.

en by den persoon van HARMEN BECKER, denselven uyt des req^l. name aendienende, dat de req^l. bereijst was den selve te voldoen de hoofdsomme en interesse t' geene hy volgens twee distincte obligatien tot laste van req^l. hadde te pretenderen, mits dat hy BECKER nevens de betalinge aen regt, voorts soude hebben over te leveren en restitueren soodanige pand, als hem in guarand waren ter hand gestelt, te weten negen stucks schilderyen en twee boecken van prenten en tekeningen, uytwysende de voorn. HARMEN BECKERS eygen hand, waerop BECKER tot antwoord gaf:

»Laet REMBRANT eerst de JUNO opmaken¹⁹⁾ daernevens noch yets van Req^l wilde gedaen hebben, 't welk den req^l seyde niet gehouden te syn, waer by hy BECKER persisterende, weygerich is gebleven van de voorn. penningen van de req^l te ontfangen, presenterende sulcx des noods versocht synde by eede te sterken. Gedaen t' Amster. int by syn van Jan Cranendoncq en Christiaen Becker als get.¹⁹⁾

(w. g.) ABRAHAM FRANCEN.
JAN CRANENDONCQ.
C. BECKER.

1665.
Quod Attestor
J. HELLERUS, *Not. pub.*
A^o 1665.

Hoe gaarne BECKER REMBRANDT ook aan 't lijntje hield, op den duur kon hij zich niet tegen de aflossing der schuld verzetten. Zij had plaats in October 1665, gelijk de volgende wederzijdsche kwijting ons doet zien.

Naerdar ick ondergeschr. aen S^r. HARMEN BECKER hadde voldaan en in contant aengetelt den den innehouden van twee distincte obligatien, by my t' zynen behoefte gepasseert, de eerste van dato den sevenden December 1662, inhoudende de somme van vyfhondert seven en dertich gulden capitael, waerop over interesse verlopen was tot dato drie en tseventich gl. vyftien stuyvers, de tweede van dato 28 marty 1663, inhoudende de somme van vierhondert vijftich gl. capitael sonder interesse, soo verclaere te gelyck op dato ondergeschr. van voorn. BECKER daertegen weder overgenoomen en van denselve ontfangen te hebben de negen stucx schilderyen en twee const print boecken als pant voor gemelte sommen onder de voorn. BECKER berust hebbende, ende mede ingetrocken de voorn. twee obligatien by my ondert. sulcx dat ik de voorn. BECKER deswegen quitere en voor goede overleveringe bedancke, en beloove de recepissen off obligatoire acte so de voorn. BECKER my daervan hadde gegeven, nu in den Hage berustende, hem zonder uytstel in corte dagen te restitueeren en weder overleveren, onder verbant als naer rechten. Actum den sesten October 1665 Amsterdam: sulcx dat tot desen huydigen dach, de voorn. BECKER op VAN RYN, nochte de voorn. VAN RYN op HARMEN BECKER, uyt eenige acte hoedanich die soude mogen wesen, iets vorder (eysch)en, houden offte pretenderen, dan alleenelyck, dat de voorn. BECKER ten laste van REMBRANT VAN RYN, ongeprejuditeert open blyft en voorbehout syn actie uyt zaecke van den transporte, dewelcke LODEWYCK VAN LUDICK aen hem heeft getransporteert. Actum ut supra.²⁰⁾

(w. g.) HERMAN BECKER.

REMBRANDT VAN RHYN.

In dien tijd was de fortuin den kunstenaar waarlijk niet gunstig, hoezeer zij hem ook een oogenblik scheen toe te lachen. Van de Leidsche bloedvrienden, die hem vroeger vaak geld hadden gekost, was er een, die een klein kapitaaltje op de Leidsche weeskamer had achtergelaten, toen hij omstreeks 1614 het land verliet, om nimmer terug te keeren. De wettige eigenaar van dit kapitaaltje was PIETER GERRITSZ VAN MEDEMBLIK, die REMBRANDT volgenderwijze in den bloede bestond:²¹⁾

¹⁹⁾ Of het tot het opmaken van de JUNO gekomen is betwijfel ik, aangezien VOSMAER noch BODE een schilderij van dien naam vermelden.

¹⁹⁾ Protocol als voren, Pak 164 bl. 107.

²⁰⁾ Protocol van den Not. F. MEERHOV, pak 123 bl. III.

²¹⁾ Dit stamtafelje is opgemaakt uit het Leidsche wees- en armboek. Behalve het cursief gedrukte komt het met de door VOSMAER gegeven genealogie overeen.

Nadat weesmeesteren gedurende een halve eeuw het geld hadden beheerd, deden of zij, of de naaste betrekkingen moeite, om het den rechthebbenden te doen geworden. Twee derde gedeelten werden benaderd door CORNELIS ARENTSZ VAN RHYN, neef (wiens moeder dus NEELTJE of MARRYTJE VAN MEDEMBLIK moet zijn geweest en die geen zoon kan geweest zijn van ADRIAEN VAN RHYN, gelijk de heer VOSMAER meent) en door MATTHYS THYSZ VAN CASTER, behuwd-neef van den vermoedelijk overledene²³⁾. Het overblijvende zou REMBRANDT als mede-erfgenaam zijn toegefallen. Waarom juist hem en niet den reeds genoemde nadere betrekkingen? We weten het niet, maar gissen, dat het krachtens een testamentaire dispositie van REMBRANDTS moei, of van zijn grootvader was.

REMBRANDT zelf scheen niet best omtrent zijn recht op die nalatenschap ingelicht. Men zou meenen, dat hij hier slechts een derde te ontvangen had en zelf spreekt hij van de helft, terwijl we zoo aanstonds zullen zien, dat weesmeesteren later moesten erkennen, dat de geheele nalatenschap hem toekwam. De heeren schijnen zelven de zaak niet goed te hebben ingezien.

Gesterkt met de navolgende volmacht verscheen nu TITUS VAN RHYN voor weesmeesteren, om zijns vaders belangen waar te nemen.

Op huyden 5 Eebr. 1665 compareerde voor my JOANNES HELLERUS Not. pub. bij den Hove van Hollandt geatmitteerd t' Amst. residerend, S^r. REMBRANT VAN RYN, schilder, wonende op de rosegracht²³⁾ alhier en heeft geconstitueerd, volmachticht sulx doende mits desen TITUS VAN RYN, syn soon, om uyten naem en van weghe hem comp. als voor de helfte erfgenaem ab intestato van PIETER VAN MEDEMBLIK, syn vaders susters soon, van de heeren weesmeesteren tot Leyden te eyschen, vorderen en ontfangen de gerechte helfte van soodanige rentebrieven met de verloope renten van dien, mitsg(ade)rs contante penninge ter voorn. weescamer berustende, mitsgaders alle soodanige goederen effecten als de voorn. PIETER VAN MEDEMBLIK verder metter dood ontruymt heeft, hem comp^t. voor de helft competeerende, behoort. en vereyschte quitantie van de ontfangh te geven, en voorts in desen alles meer te doen en laten, wat hy Comp. self pr(esen)t zijnde soude connen off moeten doen, belovende van waerden te willen houden 't gene in cracht deses gedaen sal werden. Onder verband als na rechten. Gedaen te Amsterdam int bysyn van Peter Bartels ende Jan Cranendoncq als get.²⁴⁾

(w. g.) REMBRANT VAN RHYN.

PETER BARTELS.

JAN CRANENDONCQ.

Quod attestor

J. HELLERUS Not. Publ.

A^o 1665.

²³⁾ Register H der Quittantiën van voljaerden blz. 309. 310. ten archieve van Leiden.

²³⁾ Hier had aanvankelijk weder gestaan „Lauriergracht.”

²⁴⁾ Protocol van den Notaris HELLERUS. In het protocol van den Notaris LISTINGH van den jare 1663 (M. M. 161) bevindt zich mede een procuratie van den vader op den zoon. Zij is in te algemeene termen vervat, om daaruit op te maken voor welke zaak zij werd verleden.

Maar TITUS werd blijkbaar teruggewezen. Zijn voogden hadden ongetwijfeld den weesmeesters tijdig aan het verstand gebracht, hoe de vork in den steel zat; dat TITUS eigenlijk de eenige rechthebbende was op al hetgeen zijn vader als buitengewone bate zou toevloeien, en, daar TITUS nog minderjarig was, werden hem twee voogden ad-hoc toegewezen. Dit geschiedde blijkens het Leidsche voogdijboek den 13 Februari 1665.²⁵⁾

Den Ed. CAERL VAN DER PLUYM, veertig in Rade deeser stede en de E. ALEXANDER DE CONING, koopman, syn voogden gestelt over TITUS, minderjarige soon van M^r. REMBRANT VAN RHYN, schilder, als mede erfgenaam van PIETER, soon van GERRIT PIETERSZ VAN MEDEMBLIK, die nu omtrent vijftich jaaren is uytlandig geweest. Comparende hebben de voogdye aengenomen ende eede gedaen aen Buytenvest en van Leyden van Leeuwen.

Vóór het evenwel tot de uitbetaling kwam had TITUS brieven van venia aetatis verkregen, en nu zien wij hem van zijn recht gebruik maken om, gelijk we zoo aanstonds opmerkten, de geheele nalatenschap in ontvangst te nemen, die een groote 882 gulden bedroeg. De Leidsche neven, die ieder reeds een derde hadden opgestreken, schijnen hun aandeel, ten bedrage van juist het derde van dit bedrag, te hebben teruggegeven, zwichtende voor REMBRANDTS betere rechten, die ons echter niet zeer helder voor den geest staan.

TITUS kwiteerde de Heeren weesmeesteren bij de volgende, voor schepenen van Leiden verleden acte.

Wij schepenen der stadt Leyden hier ondergeteykent, doen kondt eenen ygelycken dien 't behoort, dat voor ons gekomen ende verschenen is TITUS VAN RHIJN, veniam aetatis bekomen hebbende van de E. Gr.Mo. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt als geprefereerde crediteur des boedels van REMBRANDT VAN RHYN, sijn vader, die universeele erfgenaam is van PIETER VAN MEDENBLIK GERRITSZ, over de vyftig jaren uytlandig geweest sijnde zonder dat men van desselfs verblijf kennisse heeft, ende de welcke daeromme gepresumeert werd overleden te zijn.

Ende bekende bij dezen voor hem, zijne erven en nakomelingen, uyt handen van d'EE: Heeren Weesmeesteren dezer stede, als Oppervoogden van alle onmondigen ende anderen toezicht behoevende, gelicht, ontfangen, ende met volcomen genoegen naer hem genomen te hebben alle zoodanige goederen, geschriften, papieren ende munimenten als van wegen den voorn. uytlandigen tot deesen dagen toe ter weeskamere alhier in getrouwe bewaringe gelegen ende berust hebben, geene van dien uytgezondert; bestaende de zelve goederen in een somme van achthonderd twee en tachtig guldens sestien stuyv. ende elf penningen. Quitterende daarvan by dezen d'EE: Heeren Weesmeesteren voorn. oock den voorn. PIETER VAN MEDENBLICKS voogden ende wijders allen anderen dien 't behoort, Mitsgaders van alle handelinge, bewindt ende administratie dezen aengaende t' eenigen tijde gehadt ende gedaen. Belovende alle dezelve ende yder van hen in 't bysonder daer of jegens yder man te idemneeren ende bevrijden: Oock alle de voorn. goederen t' allen tijde, des vermaent zijnde, weder te zullen opbrengen ende restitueren, met behoorlijcken interesse van dien, indien de voornoemde PIETER VAN MEDENBLICK in tijden en wijlen te voorschijn mochte komen, of dat iemandt quaeme daer toe beter of zoo wel als hij compt. gerechtigt zijnde, onder verbant van zijn compt. persoon en alle zijne goederen, roerende, onroerende, tegenwoordige en toekomende, geene van dien uytgezondert; onderwerpende de zelve de jurisdictie van den E: Gerechte dezer stede. In 't verder hebben den E. KAREL VAN DER PLUYM, veertig in Rade dezer Stede, ende ALEXANDER DE KONING, koopman, hyden mede voor ons Schepenen comparerende, zich zelve voor de voornoemde TITUS VAN RHIJN gestelt, boven ende mede als principalen, nopende de restitutie ende indemniteit vooren geroert. Renuncierende ten dien eynde de beneficien ordinis en excusionis et divisionis, van den

²⁵⁾ Voogdijboek F blz. 326 verso (archief van Leiden.)

effecte van dien wel onderrecht, mede onder verbandt van hunne personen en al hunne goederen, geene exemt. Des zoo beloofde TITUS VAN RHYN voornoemt zyne voorn. borgen in 't geheel ende zy borgen elckanderen voor de helfte ter zaecke van de voorgeroerde borgtochte vrij, kosteloos ende schadeloos te houden, onder gelyck verbandt ende bedwangh als vooren. In oirconde dezer by ons schepenen voort. geteykent huyden den XXIJ Auguste XVJ^e vijf en t' zestich.²⁶⁾

(w. g.) W. HASIUS.

H. VAN DER MEER.

Er is in de verhouding tusschen TITUS en zijn vader nog veel raadselachtigs.

Waarom verlangde TITUS op eigen beenen te staan, als hij ingenomen was met de leiding zijner zaken en belangen door zijn voogden? En zoo we in deze meerderjarigheids-verklaring — gelijk wij gelooven — het bewijs moeten zien, dat hij het niet billijkte, dat zijne belangen behartigd werden ten koste van de finantieële rust van zijn vader, waarom treedt hij dan hier nog in zijn kwaliteit van bevoorrecht crediteur zijns vaders op? Stak zijn vader dan zóó in de schulden, dat hij het beter kon rekenen zijn recht te doen gelden, opdat die penningen niet aanstonds in handen van andere crediteuren zouden vallen, en zodoende REMBRANDT persoonlijk allerm minst ten goede komen? Ik geloof inderdaad, dat dit de reden moet zijn geweest. REMBRANDT, het blijkt juist uit de kwaliteit, die TITUS aanneemt, was blijkbaar, nadat zijn boedel aan de boedelkamer vervallen was, niet gerehabiliteerd. Van het tot stand komen van een accoord met de crediteuren schijnt geen sprake te zijn geweest, zoodat hij voortdurend in insolventie gebleven was. Dit verklaart veel. Nu begrijpen we wáárom zijn vrienden, die hem geld leenden, de overeenkomst goten in den vorm van een voorschot als het ware op zijn nog te vervaardigen werken. Nu bespeuren we de noodzakelijkheid voor zijn erven — gelijk we ten slotte uit den inventaris van REMBRANDTS sterfhuis zullen zien — om den boedel niet aanstonds te aanvaarden, en behoeven we daarin niet noodzakelijk een aanwijzing te zien, dat er bij de liquidatie van dien boedel niets voor de erven zou overblijven. Is het niet zeer goed denkbaar en zelfs aannemelijk bij het karakter, dat we van REMBRANDT kennen, dat hij niet alles, wat hij met zijn kunst verdiende, aanstonds aanwendde tot schulddelging, maar het ook voor een deel besteedde tot het aankopen van kunstwerken van allerlei aard, en, onbezorgd als hij was, het er beter van nam dan zijn finantieële toestand hem eigenlijk zou hebben veroorloofd als hij eens een goed financier ware geweest? Een kunstenaars-natuur als de zijne mag men dat niet euvel duiden.

Ik moet, vóór ik tot de vermelding van andere acten overga, nog even stilstaan bij de acte van 5 Februari 1665, omdat zij ons iets nieuws leert aangaande REMBRANDTS woning. In de zoo aanstonds te vermelden acte van 31 December 1664 wordt de Lauriergracht genoemd als des meesters woonplaats. In de acte van 5 Februari daarop volgende, was hij blijkbaar nog zóó kort op de Rozengracht metterwoon gevestigd, dat hij, of althans de notaris, zich nog vergissen kon bij het opnoemen van de gracht, waar

²⁶⁾ Reglster H der Quittantien van voljaarden, bl. 321.

zijn huis stond. De data vergelijkende, weten we thans, dat onze meester tusschen 1 Januari en 5 Februari 1665 naar de Rozengracht verhuisd is, waar hij den laatsten adem zou uitblazen. Waar dit huis precies gelegen was zal ik in een aanhangsel bij dit stuk vermelden. Het huis op de Lauriergracht kan ik op het oogenblik nog niet aanwijzen, zoo min als het jaar, waarin hij het betrok.

Op het laatst van het jaar '66 had REMBRANDT wederom elders zaken waar te nemen en penningen te ontvangen. Van welken aard ze waren blijkt niet. Wederom is het zijn zoon, die door hem wordt aangewezen, om voor hem optetreden.

De acte luidt:

Op huyden den 18 Novemb. 1666 compareerde voor mij JOES HELLERUS enz. Sr. REMBRANDT VAN RYN, schilder, wonende op de Rosegracht alhier, mij notaris bekend, en heeft geconstitueert en vol machticht sulcx doende mits desen TITUS VAN RYN, zijn soon, [en CHRISTIAEN DUSART, schilder alhier, te samen en elck van hen in 't bysonder,] ²⁷⁾ om uytenname en van wege hem comparant alle sijne saken en affaires overal waer te nemen, bevorderen en procureren, penningen van alles en een ygelijck in te vorderen, ontfangen, quitantie van ontfang te geven, des nood sijnde daervan als om de leste daervan te doen.... eeren bij middelen van Justitie, tot dien einde te compareren voor alle heeren, hoven, gerechten en rechteren en aldaer te ageren voor en tegen eenen ygelijck derselve alle anderen des nood sijnde, soo int eischen als verweeren ter diffinitie en sententie toc, sententien te herwijzen, ter executie teleggen off daervan te appelleeren, reformeren, off andersints te provoceren en deselve provocatie te vervolgen ten uyteinde toc, oock met alle en eenen ygelijck te mogen effenen, rekenen en liquideren, accorderen, compareeren, transigeeren, accoorden en transactionen te passeren, alle questien en differentien aen goede mannen te submitteren en verwijzen, derselven uyt-spraeck aen hen..... derself..... tot dien eynde compromis op te rechten, arresten, combrementen op personen en goederen te doen en voorts in dezen alles meer te doen en laten wes hij comp selfs present sijnde soude connen off moeten doen, al waar 't dat een nader last vereischt wiert dan als voors. staet, cum potestate substituendi ad lites..... voor goed en van waerde te zullen houden alle 't gene in crachte deses gedaen sal werden, onder verband als nae rechten. Gedaen te Amsterdam int bijsijn van Jan Bartelsen en Jan van Vreelant de Jonge als get. ²⁸⁾

(w. g.) REMBRANDT VAN RHYN.
JAN BARTELTSEN.
J. v. VREELANDT DE JONGE.
Quod attestor:
J. HELLERUS. *Not. publ.*
A°. 1666

Door deze acte leeren we een nieuwen vriend van REMBRANDT kennen, een kunstenaar, waarvan we bijna niets weten, ofschoon zijn bestaan reeds door KRAM werd verondersteld. Het weinige wat er later hem betreffende is geboekt, doet hem ons kennen als een omstreeks 1618 geboren Antwerpenaar, die historie- en portretschilder was. ²⁹⁾ Wij zijn in staat deze gegevens aanmerkelijk aan te vullen.

CHRISTIAEN DUSART werd te Antwerpen geboren, den 25 Februari 1618, juist op

²⁷⁾ De tusschen haakjes geplaatste woorden zijn later in de minute doorgehaald.

²⁸⁾ Protocol van den Not. v. HELLERUS pak 167 bl. 263.

²⁹⁾ Zie Nederl. Kunstbode van 5 Nov. 1881 — Archief voor Nederl. Kunstgesch., deel V. bl 12.

denzelfden dag waarop de Joffer, die later zijne vrouw werd, het eerste levenslicht binnen Amstels vesten aanschouwde. Wij weten dit uit een gedicht op deze — wil men toevallige — omstandigheid vervaardigd door CATHARINA QUESTIERS³⁰⁾. Hij was de zoon van zekeren JAN DUSART en woonde bij zijn ondertrouw op den Heiligen-weg. Zijn vader stond hem daarbij ter zijde. Die ondertrouw had plaats den 27 September 1642, en de jonge dame, die hem hart en hand schonk, heette CATHARINA, de dochter van ABRAHAM DE VERWER³¹⁾ toen wonende op de Prinsengracht. In extenso is de inteekenacte medegedeeld in den „Kunstbode” t. a. p. door M^r. CH. M. DOZY. Hier volgt een fac-simile van zijne toen geschreven handteekening.

Het huwelijk werd van de puije afgekondigd en voor schepenen gesloten, hetgeen bewijst, dat zij niet tot de heerschende Hervormde Kerk behoorde. Dit nam niet weg, dat op 4 December 1644, toen het huwelijk korte dagen te voren met een spruit gezegend werd, MARIA — dezen naam ontving de kleine — in de Nieuwe kerk den doop ontving³²⁾. Y, Onze DUSART was geen door de fortuin misdeeld man. Dat hij eigenaar werd van menig huis in Amsterdam mag als bekend verondersteld worden, na hetgeen de heer DOZY daaromtrent in het archief voor Nederl. Kunstgesch. mededeelde. Toch weten we door de nasporingen van den heer ABR. BREDIUS, dat hij den 10 Mei 1664 als lid van de schilders-confrerie in den Haag werd aangenomen³³⁾. In 1668 had hij REMBRANDT met 600 gl. geholpen en als pand ter minne een kunstboek met houtsneden en teekeningen van LUCAS VAN LEYDEN ontvangen, dat hij na den dood van REMBRANDT tegen betaling der voorgeschoten som teruggaf.

Dit blijkt uit de navolgende acte, uit het protocol van den notaris HELLERUS³⁴⁾, dat bij den brand, die 1762 in de bewaarplaats der notarieële minuten woedde, door het vuur werd beschadigd, en alzoo aan de buitenzijde van 't papier eenige hiaten vertoont, die we zoo goed mogelijk hebben aangevuld.

³⁰⁾ Het gedicht is opgenomen in de „Lauwerstrijd tusschen CATHARINA QUESTIERS en CORNELIA VAN DER VEER,” 1665 bl. 42.

³¹⁾ CATHARINA VERWERS is wellicht de in de letterkundige kringen dier dagen niet onbekende juffer van dien naam, van wie in den eersten jaargang van dit tijdschrift gesproken wordt (bl. 213). Dit zou hare bekendheid met CATHARINA QUESTIERS kunnen verklaren. Een ABRAHAM VERWER is als schilder van zeestukken niet onbekend.

³²⁾ Getuige daarbij was MARIA WYNANTS — CHRISTIAEN schijnt een zoon of althans een broeder te hebben gehad, die den naam ABRAHAM droeg en gehuwd was met ANNA WEYLANTS. Op den 6 Juni 1661 was CHRISTIAEN getuige bij den doop van hun dochtertje ANNA. Ik heb reden te vermoeden, dat de satijnschilder ISAAC DUSART, van wien WAGENAAR Amsterdam III bl. 262 spreekt, zijn zoon was.

In acten van 1668 ontmoette de Heer BREDIUS CHRISTIAEN, ABRAHAM, ISAAC en JOHANNES DUSART als erfgenamen van CORNELIS WEYLAND, te Utrecht overleden. Deze personen schijnen mij toe kinderen van ABRAHAM te zijn geweest.

³³⁾ Archief Nederl. Kunstgesch. deel V. bl. 132. Enkele andere bijzonderheden vindt men in deel IV bl. 101 en 151.

³⁴⁾ Pak 175.

19 September 1670 Compareerden voor mij *Johannes*
 HELLERUS, nots. publ. bij den hove van Hollant *geadmitteerd te Amst.*
 resideerende, S^r. CHRISTIAEN DUSART, konstrijck *schilder*, wo-
 nende op de Prinsengracht dezer stede, mij notaris bekend, *te kennen*
 gevende en verclarende, dat REMBRANT VAN RYN ende TITUS van
 RYN, volgens obligatie in dato 23 July A^o. 1668 te samen *en ieder in*
solidum en voort geheel, onder renunciatie van de *beneficien*
 van excussie en ordinis, aan hem comp. deugtdelick schuldich sijn de *somme*
 van seshondert caroly guldens, en dat hem comp. daerentegen *over by*
 deselve TITUS VAN RYN ter hande gestelt is, als pandt metter *minne*
 een boeck inhoudende het werck van LUCAS VAN LEYDEN, alsmede
 eenige tekeninge bij denselven LUCAS VAN LEYDEN getekent, Ende
 alsoo Sr FRANCOIS VAN BYLER, als bij testament van de voorn. TITUS
 VAN RYN za, getrouwt geweest zijnde met MAGDALENA VAN LOO, geordonneerde
 voocht over sijn dochter TIETJE VAN RYN, aen hem comp. in volle
 betalingh van de voorn. obligatie met de verschenen onbetaelde renten
 betaelt hadde de somme van seshondert en acht en twintig guldens,
 Soo bekende hij comparant niet alleene van deselve obligatie en de
 rente van dien voldaan en betaelt te sijn, maer daervan aen de voorn.
 Sr FRANCOIS VAN BYLER, present en accepteerende mits dezen, gevende en
 verleeneende actionem cessam en transporterende de voorn. obligatie
 en alle het recht hem daeruyt ten laste van S^{rs}. REMBRANT en TITUS VAN
 RYN competerende, ten eynde denselven Sr FRANCOIS VAN BYLER voor *soo*
 veel hij voor de voorn. REMBRANT VAN RYN betaelt heeft sijn *goed*
 weder mach consequeren en verhalen doen, soo hij comp. verm(...) *heeft*
en denselven (.....) wel en belovende tegens desp(...) *in*
eeniger maniere. Voorts compareerde mede voor mij nots.
 Sr FRANCOIS VAN BYLER en bekende het voorn. boeck met het
 werk van LUCAS VAN LEYDEN en sijn voorn. teekeningen
 uit handen van den voorn. Sr CHRISTIAEN DUSART
 ontfangen te hebben, hem daer voor quiteerende en
 belovende voor alle namaninge te caveren. Onder verbant als *naer*
 rechte. Gedaen t' Amst. int bijzijn van S^r. ABRAHAM FRANSEN ende
 HENDRICK VAN SOMEREN als getuyghen.

(w. g.)

CHRISTIAEN DUSART.
 FRANCOIS VAN BY(LER).
 ABRAHAM FRA(NSEN).
 HENDRIK VAN SOM(EREN).
 J. HELLERUS.

1670.

Of DUSART een volgeling van REMBRANT was? Er is ook van dezen meester te weinig bekend, om op deze vraag een antwoord te geven.

Waren we omtrent zijn genre niet reeds ingelicht, dan zou de volgende acte daarvan getuigenis afleggen.

Op den 19 Juni 1669 compareerde voor my P^r. DE BARY Nots. (enz.) S^r. CHRISTIAEN DUSART, out ontrent 1(50) jaeren, en BARENT GRAET, out ontrent xl jaeren, vermaerde historieschilders alhier ter stede. Ende hebben ... ten versoecke van S^r. ABRAHAM DE LA SAULX getuyght .. hoe waer is, Dat sy getuygen respectiv een jaar a dry herwaerts, elck van henluyden attestanten separaat, niet onderscheyden maar veele maelen, hen hebben bedient nae de gelegenheit en het subject van hun historien, daer

naeckte beelden in quaemen, van de persooene van MARIKE ofte MARIE DAMBRINE, ende dat sy deselve MARIE DAMBRINE (moge nae gissinge omtrent twintig jaeren out) gansch naeckte hebbe geconterfeyt, nae en in soodanich postuur als hun subject en historie requireeren en noodigh hadt, om een silveren ducaton daegs.

(Volgt eene verklaring omtrent haar gedrag.)

Alles oprecht gedaen binnen desen stad den XIX^{en} Juni XVIc negen en sestigh.

(w. g.)

Christiaan Dusart
Barend Graet

JOHANNES NISINK.

JAN VOLGER.

P^r. DE BARY.

Not.

Het is reeds bekend, dat DUSART in 1671 nog leefde. Wanneer hij overleden is zal een later onderzoek echter moeten uitmaken. Wellicht had zijn dood zelfs na 1681 plaats.³⁴⁾

Het voornaamste, dat er over den hier evenzeer genoemden BAREND GRAET te vermelden valt, lezen we in WAGENAARS Beschrijving van Amsterdam.³⁵⁾

Keeren we thans tot den grooten meester terug.

Zoo aanstonds zeiden wij reeds, dat LODEWIJK VAN LUDICK REMBRANDT in 1662 geld geleend had. Wat de schuldeischer er toe bewoog, om zijn rechten aan een ander over te dragen kunnen we gemakkelijk gissen. Zeker is het, dat hij twee jaren later al zijn recht en actie verkocht aan HARMEN BECKER, die een groote rol in REMBRANDTS laatste levensjaren schijnt gespeeld te hebben, en die eene nadere beschouwing uit dien hoofde alleszins verdient.³⁶⁾

De overdracht geschiedde bij de volgende acte :

Op huyden den 4^{en} Juny anno 1664 compareerde voor mij FRANCOIS MEERHOUT, openbaar nots. (enz.) ter presentie van (enz.) Sr LODEWIJCK VAN LUDICK,³⁷⁾ coopman, wonende binnen deser stede, mijn Nots. bekend, ende verclaerde de voorn. comparant vercocht, opgedragen ende getransporteert te hebben gelyck hij dede mits desen, aen Sr HARMEN BECKER, mede coopman binnen deser stede, alle sooda-

³⁴⁾ Ik teekende althans aan, dat een CHRISTIAEN DUSART nog in dat jaar op de Prinsengracht bij de Rozenstraa woonachtig was. (N. d. R.)

³⁵⁾ Wagenaar III bl. 261. Hij was de zegsman van IMMERZEEL.

³⁶⁾ HARMEN BECKER was mij als kunstverzamelaar niet onbekend. Wat ik van hem weet deel ik later in een kort opstel mede. (N. d. R.)

³⁷⁾ LODEWIJCK VAN LUDICK was in 1679 aan den boedel van zaliger HERMAN BECKER nog een kleinigheid schuldig.

nich recht en actie als hem comparant uyt den notariale contracte van dato den 28 Augusty 1662 tusschen hem en REMBRANT VAN RYN opgerecht voor den nots. NICOLAES LISTINGH en seeckere getuygen, ten laste van voorn. REMBRANT VAN RYN deuchdelijck competeert, bekennende daervan door den voorn. BECKER t' sijnen comparants genoegen voldaan en welbetaelt te wesen, den lesten penn. met den cersten, soodat hy daeromme de voorn. BECKER geheel en absoluyt stelde in sijn comparants stede en plaetse, om den innehouden van dien ten laste van den voorn. VAN RYN te innen en te vorderen, want hij compt. verclaerde uyt crachte van denselve contracte geen vorder recht ten laste van voorn. VAN RYN te hebben, behouden noch reserveeren in eenigerley manieren, gevende hy compt. daeromme 't selve contract in handen van voorn. BECKER, alsmede 't vonnisse op sijnen naeme ten laste van voorn. VAN RYN geobtineert, ten einde hy d'executie daeruyt moge vorderen naer hehooren. En beloofde hy compt. desen transporte gestant te doen en het getransporteerde jegens alle aentael te bevryden, onder verbant van syn compt. persoon ende goederen, roerende en onroerende, presente ende toecomende, die stellende ter bedwangh als naer rechten, welck transport de voorn. BECKER mede compareerende, accepteerde. Ende consenteerde den eersten comparant hiervan acte in forma, 't welck aldus passeerde binnen den voorn. stede Amsterdam, ter comptoire mijns nots. ter presentie van Mathys Osdorp en Jan Joosten, myn clerquen, als getuygen hiertoe versocht.³⁸⁾

(w. g.) LODEWYCK VAN LUDICK.
M. OSDORP.
JAN JOOSTEN.
FRANCOIS MEERHOUT.

Nots. publ.

Dat deze overdracht niet geschiedde zonder REMBRANDTS voorkennis en goedkeuring, bewijst de verklaring, die hier volgt. REMBRANDT stelde er waarschijnlijk prijs op, dat hij aan een zoo kunstlievend man een schuld had, die hij wellicht met penseel en palet dacht te kunnen lossen.

Op hyuden den 31 Decemb. A°. 1664 compareerde voor my JOANNES HELLERUS, Notaris Publicus by den Hove van Hollandt geadmitteert, t' Amst. residerende, Sr ABRAHAM FRANSSEN, out 51 jaren en THOMAS ASSELYN,³⁹⁾ out 44 jaren, inwoonders deser stede, en hebben ten versoecke van Sr REMBRANT VAN RIJN, schilder, wonende op de Lauriergracht alhier, geattesteert getuigt hoe waer is, eerst ABRAHAM FRANSSEN alleen, dat negen a thien maenden geleden, sonder den precysen tyt onthouden te hebben, hij deposant ten huysse van HARMEN BECKER alhier is geweest, alwaer mede was LODEWYCK VAN LUDICK, welke VAN LUDICK met de voorn. BECKER te (*rade gegaan*) synde, dat hy BECKER van hem v. LUDICK, soude overnemen de schult, die hy VAN LUDICK hadde tot laste van den req^t. volgens de laetste acte daervan synde gepasseert voor den notaris LISTINGH en daervoor laken betaelen tot acht gulden d' elle, 't welk hij hem vertoonde, daerop hij VAN LUDICK tegen hem BECKER seyde, dat hij BECKER t' voorn. laeken te hoog instelde, seggende hij VAN LUDICK tegen hem BECKER „ick wil u alle 't laken 't welck ghy my presenteert voor de actie laten houden voor vyf hondert gulden”, welke presentatie hij BECKER dadelyk heeft geaccepteert en voort wederom daer uytgescheyden, waerna hij VAN LUDICK tegen hem BECKER wederom seyde: „ick sal u all het laken noch vyfen- „tintich guld. minder als vyfhondert laten”, hij BECKER daer op seyde „ick wil liever t' laken quyt „zijn, als gelt voor die actie geven” waarop hij BECKER hem VAN LUDICK de voorn. actie heeft voldaan

³⁸⁾ Protocol van den Not. J. MEERHOUT pak. 123 bl. 233.

³⁹⁾ THOMAS ASSELYN, de dichter, was scharlakenverwer te Amsterdam op de Keizersgracht. Hij had zich 11 Juni 1644 laten inschrijven als lid van 't boekverkoopersgild, doch wordt bij LEDEBOER niet vermeld.

met het voorn. laken; getuygt THOMAS ASSELYN, mede alleen, dat eenige dagen na het sluyten van het voorn. accoord, hij VAN LUDICK tegen hem deposant verclaert heeft, dat hij de actie van REMBRANDT hadde verhandelt aen voorn. BECKER tegen laeken en hij deposant daer op seggende „soo wilt ghy „lichtelyck goede handelinge gedaen hebben“, hij VAN LUDICK wederom seyde „wat soude ik een „goede handelinge gedaen hebben, ick heb hem het laken wederom gepresenteert voor vyfhondert „gulden“ presenteerende sulx des noods versocht synde by eede te sterken. Gedaen tAmst. in het bijzijn van Jan Cranendoncq en Christiaan Becker als getuygen.⁴⁰⁾

(w. g.) ABRAHAM FRANZEN.

THOMAS ASSELIJN.

Quod attestor :

J. HELLERUS, *Nots. publ.*

A°. 1664.

Wie deze acte met aandacht leest zal daaruit bespeuren, dat VAN LUDICK niet veel vertrouwen stelde in de solvabiliteit van den kunstenaar. Zoo spoedig verkoopt men zijn inschulden niet voor minder dan 50 procent.

Wat nu de reden kan zijn, dat REMBRANDT deze verklaring uitlokte, schijnt mij niet onduidelijk. HARMEN BECKER was zeker geen gemakkelijk schuldeischer. Hij had wel de vordering op den kunstenaar voor 500 gl. gekocht, maar schijnt er gansch niet mede tevreden te zijn geweest, dat zij iets minder dan 't nominale bedrag opbracht. Het komt mij voor, dat REMBRANDT dit onrechtvaardig vond — wie weet of hij VAN LUDICK voor het ontbrekende niet reeds had schadeloos gesteld — en, terwijl hij weigerachtig bleef om te betalen, eene verklaring uitlokte, opdat de ware koopprijs van de schuld-bekentenis blijken zou. Ze zou hem echter niet veel baten. Nadat het geschil eenige jaren achtereen had geduurd, onderwierpen partijen het aan de uitspraak van scheidslieden, die den meester veroordeelden om BECKER het geheele bedrag te vergoeden.

Eene overeenkomst, naar aanleiding van die uitspraak gemaakt, vinden we in 't protocol van den Notaris MEERHOUT.

Op huyden den 24 July anno 1668 compareerde voor my FRANCOIS MEERHOUT, openbaar nots. enz. Sr REMBRANT VAN RHYN, constschilder, woonende binnen deser voorn. stede, mijn Nots. bekent verclaerende de voorn. comparant, dat Sr HARMEN BECKER volgens uytspreecke by de heeren en M^{rs}. WILLEM BLAEV, outscheper deser stede, JACOB DE LA MINE en PAULUS BUYS, ad^{ten}. naer voorvoorgaende submissie van partyen gedaen, die hy comparant in alle syne leden en pointen volcoomentlyck laudeert en approbeert, liquide competeert een somme van duysent twee en tachtig gl. die hij comparant, ingevolge van deselve uytspreecke, gehouden was te betalen twee derde parten in gelt sonder eenige stipulatie van tyt en mitsdien contant, en een derde part in kunst offschilderyen. by hem comparant ter ordonnantie van voorn. HARMEN BECKER te maecken ende te leveren binnen den tyt van ses maenden, ende dat die alsdan soude werden getaxeert by luyden hen dies verstaende byde voorn. goede mannen te nomineeren, soo nochtans evenwel deselve kunst bevonden wierde meerder te belooopen als een derdepart van de voorn. duysent twee en tachtig gl., dat in dien gevalle de voorn. BECKER het overige in gelt aen hem comparant soude moeten rembourseeren en weder uytkeeren, ende naerdemael hem comparant de voldoeninge van deselve uytspreecke soo aenstons niet gelegen en quam, soo was 't, dat de voorn. BECKER, tsynen versoecke, hadde geconsenteert daer

⁴⁰⁾ Protocol van den Not. J. HELLERUS pak 161 bl. 376.

mede aftewachten van nu aff den tyt van 6 maanden, beloovende hy comparant, en sich mits desen obligeerende aen en ten behoefte van de voorn. HARMEN BECKER, de twee derdeparten der f 1082.—synde 721 gulden 6 st. 10 penn. over zes maanden precis pront te voldoen, opteleggen ende te betalen met den interesse van dien, jegens vier ten hondert int jaar, te reekenen naar beloop des tyts tot d' effectuele voldoeninge toe, ende insgelycx mede in den tyt hierboven gementionneert voor den voorn. HARMEN BECKER 't syner ordonnantie, aenvang nemende de gemelte ses maanden van den tyt aff, dat hy sijn meyninge sal hebben gedeclareert, te maecken en aen denselven te leveren het beloop van een derdepart der voorn. f 1082 in const off schilderijen by den voorn. comp: selfs te schilderen en maecken, alles op de voet soo hier vooren staet vermelt, waer en boven de voorn. comparant noch bekende en verclaerde, dat de voorn. HARMEN BECKER, soo overt salaris van goede mannen als andere oncosten voor de portie van hem compt. heeft verstrekt de somme van drie en vyftich gulden, die den compt. insgelyck aen voorn. BECKER belooft te restitueren over ses maanden naer dato deses precis metten Intresse als boven; verbindende de voorn. comparant tot precise naercominge vant geen voorn. is sijn persoon ende goederen, hebbende end vercrijgende geene exempt., die stellende ten bedwang van allen rechten en rechteren; en tot meerder verseeckeringe vande voorn. HARMEN BECKER soo compareerde mede voor ons nots. en naergenomen getuygen TITUS VAN RHYN, mede myn nots. bekend, die welcke verclaerde wel voorbedachtelijken sich selven te stellen en constitueren borge ende principael voor de voorn. REMBRANT VAN RYN, synen vader, aen en ten behoefte vande voorn. HARMEN BECKER, aennemende beloovende en zich verobligeerende aen de voorn. HARMEN BECKER zelfs te voldoen en presteren, alle 't geene de voorn. REMBRANT VAN RYN hier boven heeft belooft en gehouden is, soo hij van sulcx te doen in gebreecke comt te blijven, te dien eynde renuncieerende wel expresselijck de benefittien ordinis et excussionis, van den effect derselve onderrecht sijnde. Alles onder verbant en submissie als boven. Aldus gedaen en gepasseert binnen de voorn. stede Amsterdam ten comptoire mijns nots. ter presentie van Jan Jaaster ende Reynerus Staapel, myn Clerquen als getuygen hiertoe versocht. En sal met de voldoeninge van desen gemelte uytspreecke zyn en blyven geannulleert, waarin de voorn. BECKER, mede comparerende, verclaerde sich te vergenoegen. Present als boven. ⁴¹⁾

(w. g.) HERMAN BECKER.

REMBRANDT VAN RHYN.

TITUS VAN RHYN.

J. JAASTER.

R. STAAPEL.

FRANCOIS MEERHOUT.

Nots. publ.

Of onze meester vóór zijn dood zijn verplichtingen aan BECKER heeft nagekomen weten we niet. Het komt mij voor, dat hij, zij het dan ook gedeeltelijk, in gebreke bleef en BECKER TITUS als borg aansprak, die hem uitbetaling deed, maar daarvoor zelf geld moest opnemen, waarvoor hij zeven stukken schilderij, benevens drie kunstboeken, gevuld „met al de costelyckste printen, die REMBRANDT VAN RHIJN gemaect heeft”, in pand gaf, welke na zijn dood, als behoorende tot zijn nalatenschap, mede werden opgeschreven.

Dit blijkt uit den door den Notaris MEERHOUT opgemaakten inventaris van den boedel van MAGDALENA VAN LOO, waarvan wij hier een uittreksel inlasschen. ⁴²⁾ Een groot gedeelte van de acte is wederom door het vuur beschadigd.

⁴¹⁾ Protocol Not. MEERHOUT pak 123.

⁴²⁾ De geheele inventaris meenden we hier niet te moeten afdrucken, omdat daarin behalve hetgeen ik hierachter aanteeken, niets merkwaardigs voorkomt.

De naervolgende goederen
 TITUS VAN RYN voor
 REMBRANT VAN RYN, ge
 uyt handen van HERMAN [Becker]
 ende daerover aen selve
 verschoten een somme
 hondert guldens wae
 desen boedel als nu dit
 wederom verpant zijn

Een quacksalver van ADRIAEN BROUWER

Een sieck boertje van dito

Een toback drincker van dito

Een tanttrecker van dito

Een priestertje van JAN LIEVESSEN

Een landschapje van dito

Een seetje, synde het (van)

JAN PERCEELIS.

Drie constboecken gevult met al (de)
 costelyckste printen, die REMBRANT VAN
 RYN in syn leven gemaect heeft." ⁴³⁾

Nog waren er geen vijftien maanden verlopen sedert REMBRANDT met zijn zoon TITUS het kantoor van den Notaris MEERHOUT had verlaten, of er was rouw gekomen over het huis des meesters. TITUS ontviel aan het vaderhart, en op den 8ten October 1669 volgde de vader den zoon in de groeve.

Drie dagen vóór de begrafenis trad de Notaris STHEEMAN met zijn clerquen het huis op de Rozengracht binnen, om in tegenwoordigheid van TITUS' weduwe en CORNELIA'S voogd de gereede goederen op te schrijven. Waarom zoo aanstonds nadat de groote meester de eeuwige rust was ingegaan en zijn stoffelijk overschot nog niet aan de aarde kon zijn toevertrouwd? Wederom kunnen wij het slechts gissen. Er zullen schuldeischers geweest zijn, die met een beslag dreigden en van de erfgenamen eene verklaring verlangden, of ze zich al dan niet den boedel zouden aantrekken.

De acte bevindt zich in het protocol van den genoemden Notaris, pak 34, en heeft

⁴³⁾ Onder het huisraad worden, behalve eenige schilderijen zonder naam van den maker, vermeld

"twee conterfeytsels van BO..... (BOL?)

"een conterfeytsel van des overledens schoonvader" (dus REMBRANDT).

"een conterfeytsel van des overledens schoonmoeder" (dus SASKIA).

"een conterfeytsel van des overledens man, daer hy over de leuning leyt." Een portret alzoo van TITUS, dat, indien het nog bestaat, gemakkelijk te herkennen zal zijn.

In de boedelbeschrijving komt niet voor het portret van ANNA HUYBRECHTS wed. JAN VAN LOO door REMBRANDT geschilderd, dat deze bij testament, op den 14 November 1668 verleden voor den Notaris FRANCOIS MEERHOUT, aan hare dochter MAGDALENA VAN LOO had gelegateerd.

wederom door het vuur veel geleden, zoodat de klapper moest aanwijzen, dat op den
5^{den} October

REMBRANDT VAN RHIJN(s) *Inventaris*

was opgemaakt.

De acte volge hier, zoo nauwkeurig mogelijk afgeschreven.

1^e bldz.)

Op de beste Camer

Een bedt en peulue.
Vijff oorkussens met een peulue.
Ses sijde gordijnen met drie valletjens.
Een bedde spree vant selve stoff.
Vier groene glasgordijnen.
Een eeckenhoute taeffel met een spree.
Een spiegel.
Vier stucken schilderije onopgemaect.
Een beugel-stoel.
Een ijseren plaet.

Int voorhuys.

Twée en twintigh stuckx soo opgemaecte als
onopgemaecte stucken schilderijen.

Vier spaense stoelen.

Een eeckenhoute pars met een schabel.

(2e bldz.)

.⁴⁴⁾

(V)ueren houte Tresoor

(T)wee tinne schotelen m(et) tinne kandelaars

Een kannebort met ses kann(en met) tinne leden

Drie slechte schilderijtjens.

Ses soo laeckense kussens

Vijff slechte stoelen.

Een vierkant taeffeltje.

Twée gordijnen met twee va(llen)

Een bijbel.

Een coopere Lampet⁴⁵⁾ met een (schotel)

Een coopere vijsel stamper.

Twée coop(ere) kandelaers met een blaecker met....

Ijsere kandelaers

Een groote lantaren.

Een bedtpan.

Een tinne kommetje, trechter, Hons(?) met twee
aerde kannen met tin(ne) leden.

Een strijckijser.

Int achterkeukentje

Drie roosters.

Een hangh-ijser, drie snuyters, hengel....(?) en asschop.

Seven aerde schotels, eenige schaelen en taeffel-
borden.

⁴⁴⁾ Hier heeft waarschijnlijk gestaan „in de binnen haert” = huiskamer. Dat men hier in een ander vertrek moet zijn binnen getreden, bewijst de nieuwe vermelding van schilderijen en stoelen.

⁴⁵⁾ Eerst stond er „vles.”

Een cleyn taeffel.

Voorts eenige potten en pannen en and(ere) rom-
melingh niet waardigh om t(e) specificeren.

Een ijzeren pot.

Vier slechte stoelen.

Opt achterkamertje

Twee bedden met twee peulen en vier kussens.

. . . fellaecken.

. . . mtdoecken.

. . . laeplakens soo out als n(ieu).

. . . manshemden.

4 peuleue laeckens.

(.) 6 sloopen soo cleyn als groot en out als nieu.

8 dasjens soo out ais nieuwt.

10 mansmutsen.

. . béffen (doorgeschrapt).

eenige beffen en ponjetten.

8 sackneusdoeken.

Een oude spiegel met een capstock.

Sijnde de vordere goederen soovan
schilderijen, teyckenen, rariteijten,
antiquiteijten en anders op drie beson-
dere Camers geset, de deuren daervan
door my Notaris toegesloten, d'selve
deure ten overvloet noch met myn
signet toegezegelt en de sleutels
daer van door mij in bewaringe ge-
nomen alles op 't versoeck van Juffr. MAGDALENA
VAN LOO, weduwe van TITUS VAN RYN, en S^r.
CHRISTIAEN DUSART, als voocht over CORNELIA
VAN RYN, onder expresse protestatie, die sy in
kennisse van ons Not^s. en getuygen deden, dat
zy haer voor als noch in geene deelen wilden
declarereren erfgenaemen van den overleden te syn,
maer dat sy haer recht van deliberatie dien
aengaen(de) wilden open houden, om naderhant

(4^e bldz.)

. uyt godt vr. h
. de doode de aerde toekompt . . .
. gelden daer toe van nooden . . .
. souden verschieten, mits deselve . . .
repeteerende uytte afcompste
inden boedel bevonden werdende h
gelyck vooren is geseyt, erfgen
dragen naer haer recht van delibera
tot nader resolutie. Aldus gedaen
ter presentie van Symon Fraes
Meerhout als get. hiertoe vereischt
den 5 October 1669.

(w. g.)

CHRISTIAEN DUSART.

MAGDALENA VAN LOO.

S. FRAES.

T. MEERHOUT DE JONGE.

Is het te bejammeren, dat er vele woorden van de acte voor ons te loor gingen, nog meer is het te betreuren, dat er geen taxatie van den inboedel schijnt te hebben plaats gehad en dat het tot nog toe ons niet mogelijk was een blik te slaan in de drie geheimnisvolle bovenkamers, waar we al de schatten weten opgehoopt, die de meester uit de handen brak der kunstkoopers, of die hij wist te ontdekken

. op bruggen en op hoeken
Op Nieuwe en Noordermarkt.

Wat zouden we er niet voor geven, om nogmaals ons te kunnen verplaatsen in die artistiek gegroepeerde en gedoste omgeving, waar de bewonderde vorst der kunst arbeidde!

Maar laten we den tijd niet vooruitloopen.

Die niet aflat de papieren door 't voorgeslacht ons nagelaten te doorzoeken, dien zal op 't einde de fortuin moeten begunstigen.

Welk nieuw licht zal er dan over REMBRANDT'S groote persoonlijkheid opgaan!

AMSTERDAM, 2 Juli 1884.